

Παρουσίαση του μυθιστορήματος της Μαρώς Τριανταφύλλου "Η Δάφνη και το βουνό" (Φλοράλ, 30-11-2009)

Παρουσίαση του βιβλίου της Μαρώς Τριανταφύλλου *Η Δάφνη και το βουνό* στο Φλοράλ 30-11-2009

ΘΕΩΡΗΜΑ 1

Πρωινός περίπατος

Η Μαρώ Τριανταφύλλου είναι ιστορικός της Ύστερης Αρχαιότητας, συγγραφέας, και θεατρικός κριτικός στην εφημερίδα Εποχή με την στήλη «Απ' την πλευρά του θεατή», επίσης ασχολείται με την μετάφραση (διαβάζω από το αυτί του βιβλίου). Δεν είναι η συγγραφέας των εύκολων αναγνωσμάτων. Και στα τρία προηγούμενα μυθιστορήματά της, *την Άννα* (1996), *την Εύα* (1998) και στο τελευταίο -που είχα και την χαρά να το παρουσιάσω παλαιότερα- *Το διαμέρισμα της οδού Πατησίων* (2006), οι αναζητήσεις της καταβυθίζονται στα βαθύτερα στρώματα της ύπαρξης. Θέτει ερωτήματα πάνω στη ζωή, στο θάνατο και την πίστη. Υπάρχει Θεός; Και η κοινή αγωνία όλων μας, υπάρχει άραγε ζωή μετά τον θάνατο; Υπάρχει ελπίδα; Οι ιστορίες της εκεί στοχεύουν, όχι στις απαντήσεις βέβαια, ποιος τις έχει άλλωστε; Αλλά στις ερωτήσεις και στον αναστοχασμό τους, ίσως. Το βιβλίο για το οποίο θα μιλήσουμε σήμερα έχει τίτλο *Η Δάφνη και το βουνό* και αποτελείται από δύο νουβέλες. Η πρώτη έχει τίτλο Θεώρημα 1 και υπότιτλο *Πρωινός περίπατος*, και η δεύτερη έχει τίτλο Θεώρημα 2 και υπότιτλο *Το θαύμα του χιονιού*. Θεώρημα στα μαθηματικά, όπως όλοι γνωρίζουμε, είναι μια πρόταση που απαιτεί απόδειξη. Ξεκάθαρος λοιπόν ο στόχος της συγγραφέως εξ αρχής, μόνο που στον αναγνώστη φυσικά αποκαλύπτεται σταδιακά μέσα από το ξετύλιγμα της κάθε ιστορίας. Στην πρώτη νουβέλα το βασικό ερώτημα είναι αν μπορεί να φτάσει ένας άνθρωπος στο φόνο μέσα από τις συγκεκριμένες ψυχικές διεργασίες, ελλείψεις και απωθήσεις, που περιγράφονται στο κείμενο. Στη δεύτερη νουβέλα η ζητούμενη απόδειξη-απάντηση είναι επάνω στο τρομερό ερώτημα για το τι μπορεί, άραγε, να συμβαίνει μετά το θάνατο. Αν και εφ' όσον υπάρχει αυτό το, περίφημο, μετά. Οι ηρωίδες και των δύο κειμένων είναι πρόσωπα που φτάνουν σε οριακές συμπεριφορές

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα με την σειρά.

Στην πρώτη νουβέλα αφηγήτρια και πρωταγωνίστρια είναι το ίδιο πρόσωπο, η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη και το θέμα είναι το πένθος της ηρωίδας για τον πατέρα της και -όπως μας πληροφορεί και ο τίτλος- ένας πρωινός περίπατος στο Μεγάλο Ακρωτήρι της μικρής επαρχιακής πόλης Ρομινής, που εξελίσσεται η ιστορία, όπου θα δοθεί και η τελική λύση.

Η Δάφνη λοιπόν αφηγείται. Αφηγείται με σπασμό στη φωνή, μέσα σε 80 σελίδες τα πιο βαθιά μυστικά της ζωής της. Με λόγο ασθματικό, με διαρκείς επαναλήψεις, δημιουργεί από την πρώτη παράγραφο το αίσθημα του πνιγμού, ενός πνιγμού σε αργή όμως κίνηση που διαρκώς αναβάλλεται για λίγο, προκειμένου να ολοκληρωθεί η αφήγηση. Η επανάληψη των τελευταίων λέξεων της κάθε πρότασης

-όπου συμβαίνει, και συμβαίνει συχνά- μοιάζει να γεννάει την επόμενη σκέψη, την επόμενη πρόταση και ξεδιπλώνει στα μάτια του αναγνώστη με τρόπο οργανικό και όχι περιγραφικό -που θεωρώ πολύ μεγάλη αρετή για ένα κείμενο- την ψυχική διαταραχή της. Μια διαταραχή που δεν είναι προδηλωμένη αλλά αναδύεται σταδιακά οδηγώντας την ηρωίδα περιστασιακά σε παραληρηματικό λόγο.

Η εξιστόρηση ξεκινάει από την ανάμνηση των τελευταίων στιγμών του πατέρα της Δάφνης. Το σώμα του μοιάζει ήδη με τάφο που τον φυλακίζει, ακινητοποιείται το σώμα σιγά-σιγά, «...τελευταία...», λέει κάπου η συγγραφέας, «...τελευταία πέτρωσαν τα μάτια του ...». Στην δύσκολη αυτή αποπνικτική περιγραφή έρχεται η φύση να χαρίσει ένα άνοιγμα, «...ένα απίστευτο φτερωτό γαλάζιο... που ... διαιρείται ξαφνικά ...σαν κύτταρο...». Ο λόγος εδώ έχει ποιητική διάθεση που αγγίζει την έκσταση, και ακολουθεί η μαγική στιγμή που η ηρωίδα ισχυρίζεται πως είδε, μέσα από μια ρωγμή του ουρανού, τον Θεό. Η ρωγμή είναι ο Θεός. Αλλά αυτό δεν είναι καθόλου παρηγορητικό όπως θα περίμενε κανείς, γιατί μας μιλάει για ένα Θεό σκοτεινό, βίαιο, γεμάτο περιφρόνηση για το δημιούργημά του, εκδικητικό, ένα Θεό που εντοπίζει την ηρωίδα και την περιμένει, όχι σαν μοίρα, όπως μας λέει -αλλά ας διαβάσουμε το μικρό χαρακτηριστικό απόσπασμα, «...απλά με περιμένει, και θα με νικήσει, θα νικήσει τον καθένα μας προσωπικά για να διορθώσει το λάθος που έκανε πριν από εκατομμύρια χρόνια -πώς αλλιώς να το πω, πριν από το χρόνο ίσως;- το λάθος που έκανε να ξεχαστεί και να επιτρέψει την αποδέσμευση της ζωής και την αυτονομία της.». Ο Θεός αυτός δεν έφερε αγάπη και συγχώρεση, έφερε θάνατο κι εκδίκηση. Είναι προφανές ότι εδώ η Δάφνη μέσα στο αδιέξοδο που ζει, προβάλλει δικά της αρνητικά συναισθήματα και βιώματα και τα χρεώνει στην μεγάλη οθόνη του Σύμπαντος, που εδώ ονομάζει Θεό. Παρ' όλα αυτά πιο κάτω σε κάποια συζήτηση με τον Στέργιο ρωτάει με αγωνία «Πιστεύεις στα φαντάσματα;.. πιστεύεις στο Θεό» κι απαντάει μόνη της «Αλίμονο αν υπάρχει»

Με τον θάνατο του πατέρα η σύσταση του κόσμου διαρρηγνύεται ριζικά για την Δάφνη, που προσπαθεί να κρατηθεί από στερεότυπα, διαισθανόμενη ταυτοχρόνως τον εγκλωβισμό της σ' αυτά, γι' αυτό και κάπου λέει «...εδώ και καιρό έχω συνήθειες και με τρομάζει». Η συνειδητοποίηση όμως της ψυχικής της κατάστασης είναι αποσπασματική. Η οδύνη της απώλειας φέρνει στην επιφάνεια φόβο και θυμό, απωθημένες πληγές, άγνωστα συναισθήματα, που θέλοντας να τα εκφράσει τής ανεβαίνουν στο στόμα βρώμικες σκέψεις, βρώμικες λέξεις. Λέξεις που τελικά δεν λέει, τις κρατάει μέσα της μέχρι την στιγμή της τελικής έκρηξης που συντελείται λίγες σελίδες πριν το τέλος της ιστορίας, όταν οι ανείπωτες αυτές λέξεις βγαίνουν με ορμή, μεταφράζονται σε βίαιη, παρορμητική κίνηση και στέλνουν στο θάνατο έναν άγνωστο, γκρεμίζοντάς τον στο κενό.

Ένα από τα στοιχειωμένα συναισθήματα που ανασύρει στην επιφάνεια ο θάνατος του πατέρα είναι η βουβή αντιπαράθεση της Δάφνης με την μητέρα της, αντιπαράθεση που οξύνεται όταν το κορίτσι διαπιστώνει ότι τελικά υπήρχε αγάπη μεταξύ των δύο γονιών, πράγμα που για χρόνια αμφισβητούσε μέσα της. Αρχίζει λοιπόν να παρατηρεί και να περιγράφει την μητέρα της σαν γυναίκα κι όχι σαν μάνα, υπερισχύει ο ρόλος της κομψής, στητής καλλιγραμμής συζύγου που είναι αντίζηλος με την κόρη, η οποία κόρη διεκδικεί την μοναδικότητά της απέναντι στον πατέρα ακόμα και στο θάνατο, ακόμα και την στιγμή του αποχαιρετιστήριου ασπασμού την ώρα της κηδείας. Σας διαβάζω το αποκαλυπτικό αυτό απόσπασμα «...δεν το είδαν οι άλλοι, όμως εγώ το είδα- ...ήταν και σύζυγός της. » (σελ.18)

Στο κείμενό της η συγγραφέας αλλάζει συνεχώς τον αφηγηματικό χρόνο, περνώντας από το παρόν στο παρελθόν, -που κι αυτό μας δίνεται τεμαχισμένο- και με αλλεπάλληλες αναδρομές βήμα - βήμα, μας συστήνει τους ανθρώπους και τους τόπους που διαδραματίζουν και που πρόκειται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ιστορία. Έτσι εμφανίζεται ο γιατρός Στέργιος Πουλόπουλος με τον οποίο η Δάφνη δημιουργεί μια μάλλον ήρεμη ερωτική σχέση μέσα στην οποία αποτολμά για πρώτη φορά να εκφράσει κάποια από τα αληθινά της συναισθήματα, πράγμα που δεν είχε τολμήσει ποτέ στην σχέση με τον πατέρα της φοβούμενη μην χάσει την αγάπη του.

Η αφήγηση εξακολουθεί να παίζει με τις ηθελημένες επαναλήψεις λέξεων και προτάσεων αποδίδοντας έτσι, πέρα από την συναισθηματική διαταραχή, το αίσθημα της ρουτίνας, του ψυχικού εγκλωβισμού, της μοναξιάς και της βαθύτερης αποξένωσης της ηρωίδας από τον ίδιο της τον εαυτό. Μια αποξένωση την οποία συνειδητοποιεί σιγά-σιγά μετά τον θάνατο του πατέρα, καθώς ομολογεί ότι δεν εξέφραζε και δεν ικανοποιούσε ποτέ τις δικές ανάγκες και επιθυμίες γιατί δεν άντεχε τις συγκρούσεις με τους γύρω και κυρίως με τους γονείς της, λέει κάπου «...κι εγώ δεν ήθελα να παλέψω για τίποτα, ήμουν άβουλη...άφηνα να με δένουν με χοντρές αλυσίδες από λόγια...», ή αλλού κάνει την διαπίστωση «...αλλά εγώ δεν είμαι δυνατή, δεν ήμουν ποτέ δυνατή...» και πιο κάτω, «...εγώ ήθελα μόνο να μ'

αγαπάνε...».

Η συγγραφέας περιστρέφεται γύρω από το θέμα του μνημόσυνου, που ακολουθεί τρία χρόνια αργότερα, αφήνοντας την ηρωίδα της να ταξιδεύει μπρος πίσω μέσα στο χρόνο. Κάπου εκεί εμφανίζεται το πρόσωπο - καταλύτης για την εξέλιξη του ψυχισμού της Δάφνης, η φαρμακερή εξαδέλφη Δομνίκη, η οποία της αποκαλύπτει χαιρέκακα ότι δεν είναι βιολογικό παιδί του πατέρα της. Ακολουθεί μια οδυνηρή συζήτηση, όπου η μητέρα της Δάφνης εξηγεί και ομολογεί για πρώτη φορά στην κόρη της ότι όταν έμεινε έγκυος από κάποιον που δεν αγαπούσε ήταν πολύ νέα και δεν ήθελε να κρατήσει το μωρό, και ότι ουσιαστικά σώθηκε και γεννήθηκε χάρη στην παρέμβαση του άντρα που παντρεύτηκε την μητέρα της και που η Δάφνη γνώρισε μετέπειτα ως πατέρα. Μετά τις αμοιβαίες εξηγήσεις η επιφανειακή οικογενειακή ηρεμία διατηρείται, μόνο που η ηρωίδα ζει έκτοτε με τον φόβο μια νέας -από τον πατέρα τώρα πλέον- απόρριψης και με τον ανεκδήλωτο θυμό απέναντι στη πάντοτε απόμακρη και ψυχρή μητέρα της που δεν την ήθελε ποτέ, που δεν την αγάπησε ποτέ, που της στερούσε πάντοτε την αγκαλιά της.

Ο φόβος όμως και ο απωθημένος θυμός γεννούν βία. Βία που μην μπορώντας να αναγνωρίσει μέσα της, την αισθάνεται γύρω της και την τρομάζει, λέει «...η βία με περιβάλλει...η σκέψη μας είναι βία...η ...φοβάμαι, ...η έλλειψη χρόνου είναι κι αυτή βία... η βία όταν βαρεθεί γίνεται θάνατος...» Και μέσα απ' αυτά τα λόγια φαίνεται πως αρχίζει να αισθάνεται κάποιο άγνωστο, κρυμμένο κομμάτι του εαυτού της.

Τελικά ο πρωινός περίπατος που αποφασίζει να κάνει στο Μεγάλο Ακρωτήρι θα την οδηγήσει σ' έναν φαινομενικά ανεξήγητο φόνο. Ο άγνωστος παρείσακτος που έχει εισβάλλει στο φανταστικά αποκλειστικά δικό της σημείο του Κάστρου, στην άκρη ενός γκρεμού, εκεί όπου συνήθιζε να καταφεύγει για να απομονωθεί, θα την ενοχλήσει και θα την προσβάλλει τόσο πολύ, που -χωρίς να έχει δει το πρόσωπό του, χωρίς να ανταλλάξουν ούτε μια λέξη, χωρίς ο ίδιος να κινηθεί καν από την θέση του- θα της προκαλέσει τέτοιο τρελό κι ανεξέλεγκτο θυμό, που θα την κάνει να τρέξει κατά 'πάνω του και με μια σπρωξιά θα τον γκρεμίσει στο κενό. Μέσα από την πράξη αυτή η Δάφνη ολοκληρώνει άθελά της τον φόνο που δεν τόλμησε να διαπράξει τότε παλιά η μητέρα της πάνω στην ίδια, όταν ήταν ακόμη ένα ανεπιθύμητο έμβρυο. Ο παλιός φόνος μπορεί να μην έγινε ποτέ, η Δάφνη όμως έζησε ολόκληρη την ζωή της κάτω από την σκιά της πρόθεσής του. Διαβάζω το σημείο που φαίνεται καθαρά πως συνειδητοποιεί απολύτως την κατάστασή της (σελ. 77) «Και τότε...δεν υπήρξα ποτέ»

Γι αυτό όταν διαπράττει η ίδια τον φόνο του αγνώστου, δεν το κρύβει, παρ' όλο που δεν υπάρχουν μάρτυρες. Πηγαίνει και τον ανακοινώνει μόνη της στον Στέργιο, λέγοντάς του πικρά το συμπέρασμα που πάντα φοβόταν, το συμπέρασμα της ζωής της, ότι δηλαδή τελικά πράγματι τα παιδιά γίνονται οι καλύτερες εκδοχές των γονιών τους, υπονοώντας προφανώς ότι αυτό συμβαίνει λόγω του ότι ολοκληρώνουν τις ημιτελείς πράξεις των γεννητόρων τους. Κάπου επομένως υπάρχει τώρα έξοδος.

Στην τελευταία παράγραφο του κειμένου υπάρχουν δυο προτάσεις που κατά την γνώμη μου αποτελούν κλειδιά για το ξεκλείδωμα των συμβολισμών της ιστορίας. Διαβάζω «Τώρα δεν θα μπορέσουμε πια να κάνουμε παιδιά. Είσαι αναγκασμένος να μ' αγαπήσεις». Η Δάφνη ζητάει άμεση αποδοχή και αγάπη. Έχοντας μεγαλώσει μέσα στην διαμεσολαβημένη αγάπη της μητέρας της -που ουσιαστικά δεν μπόρεσε κατά την άποψη της Δάφνης να την αγαπήσει-, αλλά και του πατέρα της για τον οποίο θεωρεί πως την αγάπησε μόνο για χάρη της μητέρας της και όχι απ' ευθείας γι' αυτό που ήταν η ίδια, ζητάει τώρα για τον εαυτό της την αδιαμεσολάβητη αγάπη του Στέργιου, και για να είναι σίγουρη πως αυτή η αγάπη θα είναι μόνο για 'κείνη στερεί τον εαυτό της από την δυνατότητα να κάνει παιδιά (όπως κι αν ερμηνεύσουμε αυτήν την ανακοίνωση, που ακούγεται περισσότερο σαν απόφαση και λιγότερο σαν αντικειμενική δυσκολία).

Και στην τελευταία αυτή σκηνή εμφανίζεται πάλι ο Θεός, ένας Θεός χωρίς απειλή αυτή τη φορά-αφού ότι ήταν να γίνει έγινε- αλλά και χωρίς υπόσχεση.

Κατά την γνώμη μου είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι το κλείσιμο της ιστορίας αφήνει χώρο και για την ερμηνεία του αναγνώστη.

ΘΕΩΡΗΜΑ 2

Το θαύμα του χιονιού

Με μικρά πλάγια γράμματα σημειώνεται στην αρχή του κειμένου Edudesur P. που μπορεί να σημαίνει μελέτη πάνω στο Παπαδιαμάντη. Και πράγματι στις πρώτες σελίδες αναγνωρίζουμε μια διάθεση στη γλώσσα που θυμίζει κάπως το Παπαδιαμάντικο ιδίωμα κάποιες σκόρπιες λέξεις

χαρακτηριστικές. Πολύ σύντομα όμως αυτό απονεί και είναι περισσότερο το κλίμα που αρχίζει να επικρατεί στην ιστορία και τα παγανιστικά στοιχεία που θυμίζουν κάπως τον Σκιαθίτη.

Όπως είπαμε και στην εισαγωγή το δεύτερο προς απόδειξη Θεώρημα έχει ως θέμα και ζητούμενο την ζωή μετά το θάνατο. Υπάρχει; Κι αν υπάρχει, τι γίνεται όταν πεθαίνει ένα μωρό; Άραγε μεγαλώνουν τα μωρά μετά τον θάνατο; Μεγαλώνουν μέσα στους τάφους τους; Το ερώτημα είναι εξωφρενικό, είναι όμως σύμμετρο με την αίσθηση της τερατώδους αδικίας που γίνεται όταν πεθαίνει ένα βρέφος.

Αλλά ας δούμε λίγο την ιστορία. Η Ευδοκία που ζει μόνη της σε μια καλύβα στην άκρη του χωριού μακριά απ' όλους, γεννάει ολομόναχη το μωρό της, που είναι άνομος καρπός εκτός γάμου. Η μόνη της επαφή με τους κατοίκους του χωριού είναι η γριά Αλεξάνδρα που κατά διαστήματα την επισκέπτεται. Σε μια τέτοια επίσκεψη βρίσκει την Ευδοκία να νανουρίζει το πεθαμένο μωρό της, μην θέλοντας να αποδεχτεί το χαμό του. Τελικά δέχεται την απώλεια, αλλά αρνείται να το θάψει στο χωριό, πάει και το θάβει μονάχη της στο βουνό. Σε όλη την διάρκεια της εξιστόρησης εμφανίζεται κατά διαστήματα απρόοπτα μια φασματική μορφή που κρατά τα σύνεργα του Κυνηγού. Πρόκειται για την θεά Άρτεμη που ως πότνια θεότητα είναι θεά των ορίων. Άρτεμις από το ρήμα αρταμάω που σημαίνει ολοκληρώνω-συγκρατώ, είναι η παρθένος θεά που βάζει τα όρια ανάμεσα στον άχρονο κόσμο του βουνού και τον ένχρονο κόσμο του χωριού. Είναι η αφέντρα του βουνού, τελική και μοναδική νικήτρια της ιστορίας, που εμφανίζεται και στην τελευταία σελίδα και κλείνει την αυλαία. Κι εκεί, κάπου στο όριο των δύο κόσμων ζει η ηρωίδα. Όταν πεθαίνει το παιδί, αρχίζει μέσα στην Ευδοκία να συμβαίνει μια καθοριστική μετατόπιση, αρχίζει ολοένα και περισσότερο να βαραίνει ο άλλος κόσμος του βουνού και ο άλλος χρόνος, ο πέρα απ' την κοινότητα των ανθρώπων. Όσπου έρχεται κάποια στιγμή, που μέσα στην τρέλα του αβάσταχτου πόνου, εμφανίζεται στο νου της Ευδοκίας η παρήγορη ιδέα της ανάστασης. Φαντάζεται πως όταν έρθει η μεγάλη ώρα της Δευτέρας Παρουσίας και της Κρίσεως θα ξαναδεί το γιο της, μόνο που τότε θα έχει μεγαλώσει. Το συλλογίζεται και παρηγορείται κι ελπίζει, και κάποια στιγμή τελικά το πιστεύει. Ναι, μεγαλώνουν τα παιδιά μέσα στον τάφο τους.

Την κατατρώνει διαρκώς η επιθυμία και η περιέργεια να πάει να σκάψει, να μάθει αν είναι πράγματι έτσι όπως το σκέφτεται, να δει πως είναι το μωρό της, μεγάλωσε; Αλλά συγκρατείται. Επισκέπτεται συχνά το μυστικό σημείο που είναι θαμμένο το παιδί κι αυτό είναι η μοναδική προσμονή και παρηγοριά της. Κι έτσι περνούν εικοσιτρία χρόνια. Κατά την διάρκεια μια τέτοιας επίσκεψης στον τάφο πάνει χιονοθύελλα, κι η Ευδοκία βρίσκει τυχαία ένα μικρό αγόρι από την κοινότητα που είχε χαθεί πάνω στο βουνό, το σώζει και το κατεβάζει κάτω στο χωριό. Μετά από αρκετό καιρό μαθαίνει από την μητέρα του μικρού, που έχει πάει για να την ευχαριστήσει για την σωτηρία του αγοριού της, πως ο γιος της, πριν τον βρει τότε η Ευδοκία μέσα στην χιονοθύελλα, ανακάλυψε ένα παλιό τάφο, τον οποίο έχουν έρθει ειδικοί για να τον ανοίξουν και να μελετήσουν το εύρημα. Ο λογικός ειρμός όμως έχει χαθεί από χρόνια για την ηρωίδα, που οδηγείται σταδιακά προς όλο και πιο οριακές συμπεριφορές, οπότε παραλογισμένη από τον πόνο και την οργή της βεβήλωσε -όπως πιστεύει- του ιερού τάφου του μονάκριβου παιδιού της, τρέχει να προλάβει το κακό (σελ.154). Όταν φτάνει, αντικρίζει το εύρημα, πρόκειται για έναν νεαρό άντρα που οι ειδικοί πιθανολογούν πως πρέπει να είναι περίπου πεντακοσίων ετών- η Ευδοκία όμως είναι απολύτως σίγουρη ότι βλέπει επιτέλους μετά από εικοσιτρία χρόνια το γιο της ολόκληρο άντρα πια, που μεγάλωσε μέσα στο τάφο του, κι ευχαριστεί με δάκρυα το Θεό για την τύχη της να δει πρώτα αυτή το θαύμα της Δευτέρας Παρουσίας και της επερχόμενης Κρίσης.

Εμφανίζεται και σ' αυτή την νουβέλα λοιπόν η αγωνία του θανάτου, αλλά και του Θεού. Μόνο που εδώ ο Θεός είναι πιο πονετικός, μας λέει η Μ.Τ., «Δεν είναι ο Θεός σαν τους ανθρώπους κακός, δεν είναι μοχθηρός ο Θεός να κρατάει τεφτέρια» κι αλλού «...πάντα ψηλότερα είναι ο Θεός απ' τους ανθρώπους, αλλιώς δε θα τον άντεχαν οι άνθρωποι...». Υπάρχει όμως για την ισορροπία των πραγμάτων, μέσα στις ψυχές των απλοϊκών χωρικών, και το αντίπαλο δέος. Οι δαίμονες με τα φοβερά μάτια που κλέβουν τις ψυχές και τις στέλνουν στην κόλαση, και που επιβιώνουν μέσα στα παραμύθια των γιαγιάδων. Όταν η παραγμένη ψυχή της Ευδοκίας έχει ανοίξει κι αναγνωρίζει το υποτιθέμενο θαύμα, η γραφή της συγγραφέως γίνεται φλογερή, υπάρχουν σκηνές βιβλικής ατμόσφαιρας και ομορφιάς, διαβάζω (σελ.172-173)

Η Μ.Τ. ξέρει να διηγείται ιστορίες, υπάρχουν στιγμές που αφήνει μέσα από το χειρισμό της γλώσσας την αχλύ του παραμυθιού να τυλίγει τους ήρωές της, και να τους δίνει άλλες ιδιότητες και διαστάσεις. Όλο το βιβλίο είναι κεντημένο ψιλοβελονιά με λεπτομέρειες που απαιτούν έναν προσεκτικό αναγνώστη, με περιγραφές που έχουν την ακρίβεια του λόγου ενός φυσιοδίφη. Η Τριανταφύλλου

διεισδύει με λεπτότητα στα πιο κρυφά κι αφανέρωτα συναισθήματα, που μέσω των περιγραφών της φτάνουν μέχρι την σωματοποίηση και την αποτύπωσή τους μέσα από κινήσεις, μυρωδιές, χρώματα,

Η γλώσσα της Μαρώς Τριανταφύλλου λειτουργεί άλλοτε σαν νυστέρι σκάβοντας στα σπλάχνα των εικόνων και των νοημάτων κι άλλοτε τρυφερά σαν φτερό, αλλού σκαλίζει μέχρι να φτάσει η λέξη-έννοια στο κόκαλο, κι αλλού χαϊδεύει σαν απαλό αεράκι και χαρίζει απλόχερα το εσωτερικό της φως. Η ποιητικότητα διατρέχει σαν διάθεση και τα δύο κείμενα, δίνω ένα παράδειγμα και θα πρότεινα να κλείσουμε μ' αυτήν την επίγευση «...το γκρίζο φως έμοιαζε με μουσική...πιο λαμπερή» (σελ. 37)